

Daar is egter getuienis wat daarop dui dat die Gereformeerde Kerk Pretoria (Paul Kruger) reeds in 1859 gestig is.

- 1) Prof Jan Lion Cachet: By die stigting van die gemeente Rustenburg het al die geesverwante in die ZAR hulle by die gemeente aangesluit. Dit kon egter nie so bly nie, omdat die afstande te groot was om een gemeente te vorm. In dieselfde jaar word dan ook vier ander gemeentes gestig, naamlik Pretoria, Potchefstroom, Waterberg en Lydenburg.³⁾

Ook in die afdeling Kerklike Statistiek word al vier hierdie kerke aangegee as in 1859 gestig.⁴⁾

- 2) Almanak 1959: Ds Postma het in 1859 sewe gemeentes gestig naamlik Rustenburg, Pretoria, Potchefstroom, Waterberg, Soutpansberg, Lydenburg en Reddersburg.⁵⁾

In die statistiek “Vermeerdering en verspreiding van gemeentes” word aangedui dat in 1859 ses gemeentes in Transvaal bestaan het.⁶⁾

- 3) Prof. Dr. J.P. Jooste: Nog in die stigtingsjaar het die volgende gemeentes in Transvaal tot stand gekom - Pretoria, Waterberg, Lydenburg en Potchefstroom.⁷⁾
- 4) Prof. Dr. G.C.P. van der Vyver: Aan die einde van 1859 was daar nie minder nie as ses gemeentes waar hy (Postma) Woord en sakrament moes bedien, te wete in Transvaal: Rusenburg, Pretoria, Waterberg, Potchefstroom en Lydenburg (en Reddersburg in die Vrystaat).⁸⁾

Geeneen van bogenoemde bronne gebruik die woord “wyk” (van die Gereformeerde Kerk, Rustenburg) nie. In die eerste notuleboek van die gemeente Rustenburg word “wyk” ook nie gebruik nie, wel die woord “distrik”. In die notule van die Algemene Kerkvergadering van die Gereformeerde Kerk op 19 Oktober 1860 word in artikel 14 gepraat van die “kerkraad” van die “onderskeidene gemeenten”. In dieselfde notule word ook verwys na die afgevaardigdes as komende van die “distrikte”.

- 5) Eerste Notuleboek van die Gereformeerde kerk, Rustenburg:
 - (a) Op bladsy 30 word gemeld dat reeds op 11 Februarie 1859 drie broeders in Pretoria aangewys is “bij provisie om den leeraar ook daar te

assisteeren". Op 8 April 1859 word twee van die drie te Pienaarsrivier bevestig.

- (b) Bladsy 40: Oor die verdeling "van onze kerk in onderscheidene gemeenten wordt besloten dat men in deze verdeling neit juist bij de burgerlijke districten behoef tge blijven".

6) Eerste Notuleboek van die Gereformeerde Kerk Pretoria:

Op 24 Januarie 1863 hou die kerkraad van Pretoria 'n vergadering saam met die gemeente. Die notule van hierdie vergadering is opgeteken in die heel eerste notuleboek wat apart vir hierdie gemeente aangelê is.

Vraag: As die gemeente wel van 1859 af reeds bestaan het, waarin is die notules van al die vergaderings van die vorige vier jare opgeteken?

Antwoord: Ds. Postma het in sy eie handskrif die volgende aantekening gemaak in die notuleboek van die gemeente Soutpansberg:

Nota Bene! Voor het jaar 1863 bestonden buiten de gemeente Rustenburg geen schrifturen, maar sedert het begin dezes jaars, bovengenoemd, zijn alle de gemeenten meer op zich zelve geregeld en ook voorzien van hare eijgene kerkelijke Schrifturen.

Met "schrifturen" word bedoel kerklike registers. "Oplettende argivaris het 'n afskrif van hierdie aantekening voor in Pretoria se eerste notuleboek geplak."

Ds. Postma, as enigste predikant van al die gemeentes, was die voorsitter sowel as skriba van die kerksvergaderings van die gemeentes. Daar was net een notuleboek vir al die gemeentes saam, en ds. Postma het dit heen en weer saam met hom gedra.

Die notule van die vergadering van 24 Januarie 1863 begin met: "Gereformeerde Gemeente in het district Pretoria aan Pienaarsrivier". In hierdie notule is geen verwysing na stigting, verkiesing van ampsdraers, toesprake, ens. nie. Toe die gemeente die Volksraad genader het vir die skenking van grond, is geen melding gemaak dat die gemeente 'n onbekende, nuutgestigte gemeente is nie.

'n Baie belangrike aanduiding dat die gemeente ten minste reeds die vorige jaar, 1862, moes bestaan het, is artikel 8 van die notule. Daarin word vermeld van die verdeling van die "achterstallige van de kas des vorigen jaars.

7) Eerste Doopboek van die Gereformeerde kerk Pretoria:

Voorin die boek verskyn die volgende aantekening:

“Nota Bene! Allen die voor Januari 1863 bij deze gemeente zijn gedoopt, staan opgeschreven in het Algemene Doopboek van het Gereformeerde Kerk in de ZAR, hetwelk is gedeponereerd bij den Leeraar of kerkraad dier gemeente te Rustenburg.”

In die lidmateregister van die Waterberg-gemeente staan presies dieselfde inskrywing 9). Wat die gemeente van Soutpansberg betref: dieselfde “nota bene” op die eerste bladsye as in die boeke van Waterberg”¹⁰⁾. Let op die meervoude: bladsye, boeke, dus doop- sowel as lidmaat-registers. In die lig van die inskrywing in Rustenburg se notuleboek geld dieselfde vir die notuleboeke van ten minste Pretoria, Waterberg en Soutpansberg.

8) Prof J.P. Jooste nogeens: In sy toespraak op 27 Maart 1959 tydens die eeufees van die Gereformeerde kerk op Rustenburg, sê prof Jooste dat ds. Postma op die eersvolgende kerkraadsvergadering net nadat hy Transvaal deurreis het, gerapporteer het dat op die volgende plekke kerkraadslede bevestig moes word: Marico, Schoonspruit (in die distrik Mooirivier), Kliprivier en Pienaarsrivier (albei distrik Pretoria) ...” En verder: “In Mei (1859) het die gemeente Reddersburg tot stand gekom, en gedurende die volgende jaar die gemeentes in die Kaapkolonie, te wete Burgersdorp, Middelburg en Colesberg”¹¹⁾.

Jooste het nie in bostaande aanhaling die gemeente Pretoria wat ook in 1859 gestig is, by die naam genoem nie want hy het dit reeds gedoen toe hy gepraat het van die kerkraadslede wat te Kliprivier/Pienaarsrivier bevestig is.

In ‘n persoonlike gesprek met prof. Jooste oor hierdie aangeleentheid het hy gesê dat as ampsdraers verkies en bevestig word wat die verantwoordelikheid het vir die herderlike versorging van lidmate op ‘n bepaalde plek of omgewing, dan is dit gemeentestigting.

Ek meen dat dit uit bovermelde getuienis duidelik behoort te wees dat die Gereformeerde kerk Pretoria (die Paul Kruger-kerk) in 1859 gestig is en wel op 8 April.

Op die reeds genoemde vergadering van die kerkraad saam met die gemeente op 24 Januarie 1863 besluit die kerkraad om die Volksraad te vra vir

die skenking van “een welgelegen stuk grond ... voor het bouwen van eene kerk ...”. As motivering vir sy versoek dui die kerkraad aan: “De Gereformeerde Gemeente van het district Pretoria acht het zeer in de belang van het algemeen, dat zij ook op het dorp Pretoria haar openbare godsdienst uitoefent, en wenscht ... aldaar voor zich een kerk te bouwen”.

Die opskrif van die notule van 24 Januarie 1863 lui: “Gereformeerde Gemeente in het district Pretoria aan het Pienaarsrivier. Die eerste amspdraers is bevestig op 8 April 1859 aan die Pienaarsrivier. Op 24 Januarie 1863 word nog steeds gepraat en geskryf van “aan het Pienaarsrivier”.

Moontlik is daar ‘n kenner van die geskiedenis van Oud-Pretoria wat kan lig werp op die vraag: Waar het die Gereformeerde Gemeente Pretoria sy erediensie gehou vanaf sy stigting op 8 April 1859 tot Oktober 1863 toe die hulpkerk op die huidige terrein in gebruik geneem is? En waar het die kerkraadsvergaderings plaasgevind - ook die een van 24 Januarie 1863?

‘n Ander tergende vraag: Presies waar is “aan die Pienaarsrivier”?

Verwysings

- 1) B. Spoelstra: “Die 'Doppers' in Suid-Afrika 1760 - 1899.”
- 2) G.C.P. van der Vyver: “Dirk Postma”, bladsy 5.
- 3) J.L. Cachet: “Gedenkboek van het 50-jarige bestaan der Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika AD 1859 - 1909”, bladsy 50.
- 4) Idem, bladsy 237.
- 5) “Almanak van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, 1859 - 1959”, bladsy 154.
- 6) Idem.
- 7) J.P. Jooste: “Die Geskiedenis van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika 1859-1959”, bladsy 59.
- 8) Van der Vyver, bladsy 326.
- 9) “Eeufeesgedenkalbum Klassis Waterberg 1859-1959”, bl 19.
- 10) Idem, bladsy 22.
- 11) “Eeufees te Rustenburg”, bladsy 30.

Waardevolle inligting en afdrukke uit notuleboeke verstrek deur ds. H.T. de Villiers, predikant van die Paul Krugerkerk.

DIE PAUL KRUGER-KERK 100 JAAR

Op die voorsy van die omslag van "Pretoriana" no. 109 staan 'n tekening deur argitek Hannes Meiring vervaardig van die Gereformeerde Kerkgebou aan Kerkstraat-Wes, in die volksmond die Paul Krugerkerk genoem. Dit is met sy welwillende toestemming oorgeneem uit sy boek "Pretoria 125" (d.w.s. 125 jaar oud), uitgegee deur Human & Rousseau te Kaapstad, Pretoria en Johannesburg, in 1980, herdruk in 1981. Mnr. Meiring gee op p.54 van hierdie boek die volgende toeligting:

"Met die beesboerdery het dit nie altyd so goed gegaan nie. Maar in die jaar van die runderpes (1996) het die boere die hand diep in die sak gesteel om geld in te samel vir die nuwe Gereformeerde Kerkgebou (K 23, wesaansig) wat later bekend sou wees as die Paul Kruger-kerk. Ds. Petrus Postma was toe leraar. Klaas van Rijse, assistent van Wierda, ontvang in Oktober 1895 opdrag om die nuwe kerkgebou te ontwerp. Hy was net £8,000 toegelaat vir die hele projek, maar president Kruger, self 'n lidmaat, het £2,500 uit eie sak geskenk en lidmate en weldoeners die res. Op 10 Oktober 1896 het president Kruger die hoeksteen gelê en op die Nagmaal-Sondag van 25 Desember 1897 is die kerk deur prof. Jan Lion Cachet ingewy.

Ongelukkig het die geld opgebraak voor die uurwerk vir die toring gekoop kon word, en latere restourasie sou 'n kabel tussen die oos- en wes-gewel verg. Laasgenoemde het begin sak, vermoedelik omdat die bakstene nie van danige hoë gehalte was nie. Maar die Paul Kruger-kerk is 'n pragstuk, met sierlike verhoudings, treffende dakkonstruksie, 'n pragtige kansel wat deur die beeldhouer C.H. Eckhart ontwerp en in Rotterdam gemaak is, en die Sauer-orrel, wat van Hamburg ingevoer was vir die ou kerk en oorgeplaas is hierheen. Paul Kruger se stoel staan nog langs sy vrou s'n onder die orrel, waar hulle in 1915 geplaas is. Die Kruger-kerk is op 7 September 1979 as nasionale gedenkwaardigheid verklaar."

Dit is dus op 10 Oktober 1996 100 jaar gelede dat president Kruger die hoeksteen van die kerkgebou geplaas het. Hy het somtyds op die kansel die woord tot die gemeente gerig. Die boek van L. Pennaig, "De Oorlog in Zuid-Afrika", deel I (uitgegee deur D.A. Daamen, Rotterdam, 1899, p.88), bevat 'n tekening van die president op die kansel van die kerk.

C. de Jong

THE TRANSNET HERITAGE FOUNDATION

deur Robert C. de Jong

Immediately south of the huge Braamfontein railway yard and a stone's throw away from where the first "Park Halte" was situated, a new steel and concrete structure is taking shape. This, when completed, will be the headquarters of the Transnet Heritage Foundation. Bordering Johannesburg's new Museum Afrika and in close proximity to other artistic and educational institutions, this area is in the process of becoming the "Newtown Cultural Precinct", and is destined to be the gateway to Gauteng's capital.

The new building for the Heritage Foundation is a concrete structure on two levels and crowning the top will be the restored (and partially rebuilt) original Johannesburg station. This glass and steel structure was imported from Holland and erected on the present site of Johannesburg station in 1897. It served as the main station building for the golden metropolis until 1952 when it was dismantled to make way for the new station. It is still to this day fondly remembered by the older generation as "Park Station".

The siting of the new headquarters is significant because not far from where it is now being erected, was the little wood and corrugated iron building, known as Park Halte which served the early Johannesburg mining community. Soon after the railway line between Boksburg and Braamfontein was opened on 17 March 1890 (the "Rand Tram") the NZASM authorities realised that Park Halte needed to be more closely situated to the Eloff Street area to serve the majority of Johannesburg's passengers. Thus in 1897, when the very attractive glass and steel structure was erected, it bordered on Rissik Street on the west and Hoek Street on the East.

A better and more appropriate site and building to house Transnet's new cultural centre can hardly be imagined. Here, for the first time, all the Company's priceless artifacts and cultural activities will find a home under one roof. It will also close a very long chapter in the search for a suitable place to portray Transnet's history and the role it played in the lives of every citizen of South Africa.

Suggestions for a Museum of Transport were made as far back as 1907, 1910 and 1911, but it was in 1920 that the (then) SAR & H Administration officially sanctioned the establishment of a museum for the collecting,

restoration and preservation of items dealing with our national transportation heritage.

The Museum started off under the enthusiastic leadership of Joseph Bennett, a clerk in the Ministry of Transport's offices in Pretoria. Bennett roamed the country and collected thousands of valuable items. He soon ran into a problem common to all museums: storage! When the SAR Administration commenced the planning of the huge central training complex at Kaalfontein (today Esselen Park) during the 1940's, it was decided to include a museum of transport where railway students and the general public could be educated in the history of South Africa's largest transportation undertaking.

Unfortunately, the war (1939-45) prevented the establishment of a museum proper. Bennett did succeed however in centralising the entire collection at Esselen Park where it remained until 1956. In that year the "Railway Museum" opened in Johannesburg under the Rissik Street bridge. It was during the war years that the first major restoration task was embarked upon: the excavation of the Umzimvubu river bank to find the historic locomotive which hauled the first train in South Africa on 26 June 1860. Today this locomotive, restored and in sparkling condition, stands in Durban station as a reminder of the pioneer days of railways in South Africa.

The sojourn of the Museum under the Rissik Bridge was also a temporary arrangement and in 1972 better accommodation was acquired when it moved into the old Johannesburg station concourse. This structure, completed in 1932, is still one of the most attractive examples of station architecture in South Africa. Surrounded by the Blue Room, once the most famous Johannesburg restaurant, various waiting rooms and the old public cafeteria, decorated with the equally famous blue tiles, the museum assumed an air of splendid elegance. What was missing from this seemingly perfect setting, was a home for the larger exhibits such as locomotives, coaches, road vehicles, cranes etc.

From 1981 to 1993, the railway administration as it was known since 1910, underwent fundamental structural changes. In 1981 the name changed to "South African Transport Services" and a process of commercialisation was set in motion to transform the Organisation from a state department to a business enterprise. This process was completed in 1991 when it received company status under the name Transnet Ltd. Structured along the lines of a modern corporation, Transnet now consists of a group of business units and service organisations interlinked through various management boards.

These changes also affected the Museum dramatically. During this period Spoornet phased out steam locomotive traction and the Museum became, almost overnight, the custodian of an exceptionally large steam fleet, thousands of spares, stores and a nationwide infrastructure which just recently had still served a large steam operation. In addition, other historic rolling stock was added and very large numbers of general items for preservation were acquired through subsidiaries which were in the process of closing down or being restructured. Priceless books and documents were brought together in what is now a fully operational reference library and in 1992 the estimated 200 000 official photographic collection of Transnet found a new home in the Museum.

Realising the necessity for putting all the Company's cultural assets into one basket, Transnet formulated an official cultural preservation policy and transformed the museum into a larger body, today known as the Transnet Heritage Foundation. The Foundation now consists of a museum, a preserved railway system (George - Knysna), a steam safari train operation in Cape Town, a picnic steam train service to Magaliesburg in Gauteng, a locomotive depot at Dal Josafat near Paarl and a memento shop in Johannesburg. In addition, the Foundation has vested interests in the steam locomotive depots at Krugersdorp and Voorbaai (near Mossel Bay). Throughout the country the Foundation supports private railway preservation clubs and cooperates with museums and other cultural institutions with aims similar to those of the Foundation.

The "Union Limited" Safari Train

The "Union Limited", now very widely known overseas and a major drawcard for tourists, takes its name from the SAR's crack Union Limited and Union Express trains introduced in 1922. These "Union" trains were the ultimate in luxury train travel and as the name indicates, were limited to only a few stops between Johannesburg and Cape Town, and first class passengers only. The name "Union Limited" was replaced after the world war (1939-1945) with "Blue Train". The "Blue" is still regarded as one of the finest trains in the world today.

The Union Limited of our days, now fitted with even more conveniences, is a prime example of Transnet's endeavours to make history alive through commercial application. A trip on this train is more than just a journey; it is in fact a nostalgic experience of the past, an exercise in broadening the mind.

The new Union Limited was put together from historic coaching stock for a unique train service some four years ago when the "Railway Museum" was

restructured. In the process, the Transnet Heritage Foundation was established and became curator also of Spoornet's fleet of phased-out steam locomotives. Because of the huge costs of preserving and maintaining such a vast asset, the Foundation, with generous assistance from the Company, launched its own train services of which the Union Limited is now the most prestigious. The income generated from the Union Limited tours and other excursion trains is solely used in offsetting part of the costs of preserving Transnet's cultural heritage.

In 1992 the Union Limited made history in becoming the first tourist train of modern times to enter Zimbabwe, visiting the spectacular Victoria Falls and other scenic areas such as the Hwange game reserve. This was at a time when political differences between the two countries were still very much at large. Since the breaking of new over-the-border ground, the Union Limited has made several return visits to Zimbabwe and also ventured into Swaziland. The train is based in Cape Town and although still used for two week steam safaris country-wide and over our borders, it now operates regularly in the Western Cape, over the route of the "Golden Thread" between Cape Town and Knysna.

The Magalies Valley Steamer

As a service to the Witwatersrand community, the Heritage Foundation operates special day excursion steam trains between Johannesburg and the little rural town of Magaliesburg. These trains are very sought after by weary city dwellers wishing for a day off in the country. At Magaliesburg station a recreation centre has been established in beautiful surroundings which include a stream which flows throughout the year. The locomotives and coaches are also utilised for special purposes such as to launch company functions and for other commercial activities such as the making of films, advertisements etc. A "Great Train Race" competition was successfully launched last year and this will now become a regular annual fete for runners to test their skills against the Puffing Billy.

The Outeniqualand Preserved Railway

As a last farewell to the age of regular steam operations in this country, Transnet declared the very scenic George-Knysna line in the Southern Cape as our national preserved railway. The line with all its infrastructure is now a cultural asset of Transnet and operates with modern as well as historic motive power, freight and passenger vehicles. Visitors to this line are able to experience rail travel as it was in years gone by when travelling on a train was regarded as

part of one's holiday rather than simply the means by which the holiday destination was reached.

At the terminus of the line is the historic town of Knysna which long ago boasted with a busy harbour. The location of the railway tracks at Knysna have always been a barrier between the town and the waterfront, making the waterfront somewhat inaccessible to the public. This however, is about to change with the Knysna Quays development project which is about to begin. This project, with the steam railway station as its focus, and also incorporating an hotel, shopping area and residential component, will integrate the waterfront with the town providing Knysna with a further tourist attraction which is expected to draw large numbers of additional visitors to the area. The redeveloped station will include an historic turntable for the turning of locomotives, while the station building will include upgraded passenger facilities as well as a museum.

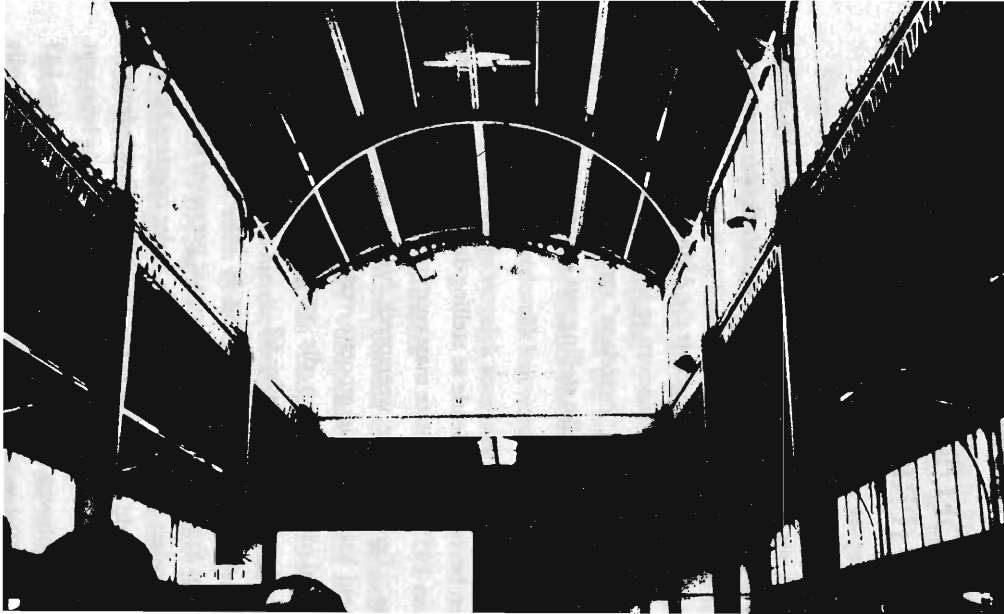
The Museum

The nucleus of the Heritage Foundation remains settled in its museum activities. With such a long history and so vast a collection of artifacts from the past, the collection, restoration and exhibition of these items is an ongoing process. The present museum is still situated in the concourse of old Johannesburg station, but due to extensive renovations to this building now in process, the museum was regrettably, forced to close its doors to the public. The items now in storage will once again be on exhibition when the new headquarters of the Heritage Foundation are opened in Newtown.

In the meantime the Foundation's reference library and archive (housed in the South Station Building) on De Villiers Street continues to supply information of a large variety to an ever growing number of visitors, researchers, students and schoolgoing children.

The Memento Shop

The memento shop of the Heritage Foundation serves a specific need of the public and Transnet employees in providing items associated with the Company. These include literature such as books, pamphlets, postcards and general merchandise containing the logos of the various business divisions of Transnet. A large number of these items are acquired by tourists and people collecting "railwayana". The shop specialises in the supply of sound and video material on steam locomotives and trains.

Die voormalige stasiehal van die NZASM se Parkstasie in Johannesburg ontwerp deur die argitek Ir. Jacob F. Klinkhamer in Amsterdam, verplaas na Esselenpark en onlangs teruggebring naby die Parkstasie.

Foto C. de Jong, 1990

**LEWENSKETS VAN MEV. CECILE DE
RIDDER (PRETORIANA -
JULIE 1993)**

en

**KOMMENTAAR DEUR ANTON C. VAN
VOLLENHOVEN (PRETORIANA -
JULIE 1994)**

deur die Hoofbestuur van die Afrikaanse
Volksang- en Volksdansbeweging.

Die Hoofbestuur van die Nasionale Raad vir die Afrikaanse Volksang- en Volksdansbeweging het mnr. A. van Vollenhoven se kommentaar (Julie 1994) op 'n lewenskets van mev. C. de Ridder in "Pretoriana" van Julie 1993, bestudeer en besluit om kommentaar te lewer op elke stelling wat hy bevraagteken het.

1. Massa-optredes

Van Vollenhoven bevraagteken Searle se stelling dat die optrede tydens die Pretoriase Eeufees van 1955 "die grootste massavertoning van volkspele wat ooit aangebied is" was. Eersgenoemde weerspreek hierdie stelling met die woorde: "Die geleentheid kan nie as die grootste vertoning gesien word nie aangesien 'n groter getal deelnemers aan die vertoning tydens die Van Riebeeckfees in 1952 deelgeneem het" - bladsy 62.

Searle se stelling verwoord mev De Ridder se belewenis van beide vertonings in Kaapstad en Pretoria. Dit het nie vir haar gegaan of daar by die een meer of minder volkspelers of deelnemers as by die ander opgetree het nie. Trouens Dr. C.J.P. Jooste meld in sy D.Phil-proefskrif "Die Geskiedenis en Kulturele Betekenis van die Volkspelebeweging in Suid Afrika" - 'n bron wat herhaaldelik deur van Vollenhoven as verwysing aangehaal is - op bladsy 143 met betrekking tot die Van Riebeeckfees "dat dit nie moeilik (was) om hierdie keer 3000 volkspelers te betrek nie" en op bladsy 166 met betrekking tot die Pretoriase Eeufees dat "drieduisend volkspelers van geaffilieerde laers uit alle dele van Suid-Afrika, Suidwes-Afrika en Rhodesië ... aan die grootste vertonings

deelgeneem (het)" - beide is aanhalings uit koerantberigte. Wanneer die detailgetalle wat in dieselfde proefskrif vervat is, egter in beide gevalle bymekaar getel word, blyk dit dat daar meer deelnemers in Kaapstad as in Pretoria was. Hiervan was mev. De Ridder al die pad deeglik bewus. Die statistiek (getalle) onder verwysing het sy self bygehou en gebruik in haar verskillende tablobeplannings en aanbiedinge daarvan. Elke tablo is in die fynste besonderhede in argitekstekeninge uitgebeeld.

In Pretoria is die vertoning vier keer aangebied teenoor die twee keer in Kaapstad. Daarby het twee duisend laerskoolvolkspelers ook tydens die Pretoriase Eeufees met 'n massavertoning op die Caledoniese terrein aan die program deelgeneem. Hoe dit ook al sy, vir mev. De Ridder was die vertoning tydens die Pretoriase Eeufees die grootste. Vir haar het dit oor die inhoud en impak gegaan. Benewens die massavolkspelevertoning was daar twee tablo's teenoor die een in Kaapstad.

Van Vollenhoven het die betekenis van die woord grootste letterlik volgens getalle wat nie drasties van mekaar verskil nie, geïnterpreteer waarvoor hy waarskynlik nie verkwalik kan word nie - Searle daarenteen het die grootsheid van beide vertonings vergelyk soos mev De Ridder dit beleef het.

2. 1946 - Jakarandafees

Van Vollenhoven het beswaar teen Searle se stelling dat die optrede van 1946-Jakarandafees die Volkspelebeweging "kon maak of breek" in die lig daarvan dat 'n vertoning van volkspele voor die 1940-sinode van die N.G. Kerk in die O.V.S. reeds hierdie doel gedien het. - bls 62.

Hiermee saam insinueer hy dat die "eerste groot volkspeleskouspel wat tydens die 1946-Jakarandafees op die Caledoniese sportterrein in Pretoria aan die publieke feesgangers en die media as deel van die amptelike feesprogram deur 800 (plus) volkspelers vertoon is, dieselfde - of dalk 'n mindere - impak sou gehad het as 'n uittoetsvertoning deur 500 volkspelers op die spoorwegsportterrein in Bloemfontein vir die Sinodegangers van die N.G. Kerk van die Vrystaat, wat in Bloemfontein vir die Sinodesitting vergader het. Die doel daarmee was om "die goedgesindheid van die Kerke" te bekom sodat die Beweging sy gang kon gaan; of anders gestel, dit was 'n vertoning wat die

Volkspelerbeweging kon maak of breek soos Van Vollenhoven dit in sy vergelyking uitgedruk het.

Dit is tog baie duidelik dat ons hier met twee aanvullende tipe episodes in die Volkspelergeskiedenis te make het. Die een moes die toets van die Sinode deurstaan om vryelik te kon ontwikkel terwyl die ander die toets van die toeskouerspubliek moes deurstaan om as 'n gewilde programaktiwiteit van grootskaalse openbare feeste aanvaar en erken te word. Dit moet onthou word dat mev. De Ridder reageer het op 'n amptelike versoek van die destydse Direkteur van Publisiteit van die Stadsraad van Pretoria en dat mev. De Ridder dit met die nodige verantwoordelikheid as 'n uitdaging aan die Beweging (nie aan haar nie) gesien het en dat sy dus hierdie eerste vertoning van dié aard "n absoluut beslissende vertoning" vir die volkspelerbeweging moes maak. Sou sy misluk het, sou volkspeler sy plek op toekomstige feesprogramme kwyt gewees het!! Hierdie saak is dus nie 'n miskening van die Sinodegebeure nie maar was ook self van deurslaggewende belang want 'n mislukking sou 'n klad op die Beweging (volkspeler) geplaas het met verwagte afbrekende gevolge.

3. Volkspeler is in 1953 vir die laaste keer tydens 'n Jakarandafees vertoon

en

Volkspeler is in 1954 vir die laaste keer tydens die Randse Paasskou vertoon

Van Vollenhoven wys daarop (bls 62) dat latere vertonings wel by beide geleenthede gelewer is en dat Searle se stellings nie korrek is nie. Hier is van Vollenhoven korrek.

4. Volkspelerkursusse vir Hoërskoolleerlinge (Pellissierweek) en vir Laerskoolleerlinge (Judith Pellissierweek)

Searle maak die stelling dat daar in 1982 begin is met volkspelerkursusse vir hoërskoolleerlinge onder die naam Pellissierweek en in 1984 met volkspelerkursusse vir laerskoolleerlinge onder die naam Judith Pellissierweek. Van Vollenhoven sê op bladsy 62/63 Searle skep die indruk dat die gemelde kursusse die eerste kursusse vir onderskeidelik hoër-en laerskoolleerlinge was. Dit is natuurlik nie wat Searle gesê het nie. Van Vollenhoven maak die fout dat

hy nie die betrokke sin in sy volle verband gelees en geïnterpreteer het nie - hy ignoreer naamlik die belangrike koppeling "onder die naam Pellissierweek/Judith Pellissierweek". Dit beteken eenvoudig daar kan ander kursusse wees wat nie onder die naam Pellissierweek/Judith Pellissierweek aangebied word nie.

Die feit dat Searle na kursusse "onder die naam..." verwys, beteken juis dat dit andersoortige (spesiale) kursusse is.

5 Handleidings

Van Vollenhoven is reg as hy daarop wys (bls 63) dat slegs 7 van die 33 spele in die Reddingsdaadbond se Volkspelerhandleiding van Sweedse oorsprong was. Searle is dus verkeerd as hy sê dat die 33 spele grotendeels van Sweedse oorsprong was.

6. Die A.V.V.B. - 'n Handelsvereniging

Van Vollenhoven is reg as hy aantoon (bls 63) dat die Beweging bloot in 'n Artikel 21 Maatskappy omskep is en dat dit niks met die betreding van die handelsterrein te make het nie.

7. Volkspeler of Volksdansen

Van Vollenhoven kritiseer mev. De Ridder se standpunt dat daar eerder van "volkspele" as volksdansen" gepraat behoort te word - (bls 63-65).

Dit kan nie wegedeneer word dat daar geldige argumente vir en teen beide benamings is nie maar per slot van sake praat ons in beide gevalle van dieselfde aktiwiteit.

Mev. De Ridder lê klem op die woord "oorsprong"; d.w.s. die wordingsera. Sy koppel die woord volkspele heeltemal tereg aan destydse piekniekspele wat in 'n ontwikkelingsproses van "kinderlike speletjies" na "hofmakery" oorgegaan het toe die belangstelling in pieknieks verflou het. Hierdie geskiedkundige verloop kan nie deur van Vollenhoven, of wie ook al, ontken word nie; al het dit gebeur dat slegs enkele volkspele (of Afrikaanse Volksdansen) veral onder die nuwere spele afgewyk het van die gebruikelike hofmakery.

Sy het ook verwys na Dr Pellissier se ondubbelsinnige uitlating aan haar dat "hy die grondslag (my onderstreping) van ons volkspele by ons eie piekniekspeletjies gevind het. Hy het dit self volkspele genoem."

Die waarheid hiervan is bevestig deur Dr. C.J.P. Jooste in sy vroeër gemelde proefskrif waarin hy op bladsy 20 die volgende geskryf het: "Volgens 'n persoonlike mededeling (aan Dr. Jooste) deur Dr. Pellissier, gewese Voorsitter van die Nasionale Raad vir Volksang en Volkspele, het hy die begrip "Volkspele" soos ons dit vandag ken, vir die eerste keer gebesig toe hy in 1914 van Europa af teruggekeer het en na die Afrikaanse Piekniekspele verwys het. Dié woord het dus sy oorsprong by hom in die sin, wat ons dit vandag met betrekking tot die Afrikaanse Volkspele gebruik".

Mev. De Ridder, Dr. Jooste en les bes Dr. Pellissier kan hulle tog sekerlik nie almal skuldig gemaak het aan "verdraaiing van die werklikheid" nie soos Van Vollenhoven dit op bladsy 64 in sy kommentaar m.b.t. mev. De Ridder se vertelling, as 'n beweerde feit gestel het.

Van Vollenhoven maak die fout dat hy net 'n deel van die volle waarheid beklemtoon, nl. die gedagte wat by Dr. Pellissier opgekom het toe hy in 1912 as student in Swede die beoefening van Europese volksdansen in nasionale drag gesien het. Dit was veral die Sweedse volksdansen wat hom aangegryp het. Hy sou graag iets soortgelyks vir die Afrikaanssprekende volk wou hê. Dié gedagte het toe aldaar reeds direk aansluiting gevind by sy eie volk se piekniekspele. Vir hom was dit die aangewese vorm waarin Afrikaanse "Volksdansen" gegiet moes word.

In die televisie-aanbieding van "Waar Tafelberg begin" het hy in 1981 self die verhaal vertel:

"Hulle volkspele (volksdansen soos hulle dit nou noem) stem ooreen met ons s'n. Elke liedjie word gesing terwyl jy dit speel.

Elke aand het ek gedink ... in my eie land het ons ook mos "Pollie ons gaan Pêrel toe", "Vanaand gaan die Volkies koring sny" en al daardie ander wat ons op die pieknieks gespeel het. As ek teruggaan, gaan ek hulle almal uit die ashoop uithaal en regmaak.

Toe ek nou terugkom, het ek gesien ons mense stel nie so baie belang in ons eie nie en ek het toe 'n paar ... drie (vier) van die Sweedse spele vertaal in Afrikaans. "Boemfaderalla" was ene en die ander was "Eendag toe ek gaan wandel in 'n mooie groene tuin" en die derde was "Ses wakker meisies" en "Nikke-Dikkom Dei". Ek het hulle vertaal in Afrikaans en ek het die musiekboekie met

die musiek gehad en ons het dit op Boshof gespeel en dit het ons soos veldvure aangeslaan.

Hierdie Sweedse spele was maar net van die voorbokke. Toe speel ons al ons eie spele."

'n Samevattende feit is dus dat Dr. Pellisier self by verskeie geleenthede daama verwys het dat hy reg aan die begin reeds die benaming "volkspele" gebruik het en nêrens eers die woord "volksdansen" genoem het nie. Selfs toe hy die vertaalde Sweedse volksdansen laat "speel" het, het hy dit "Swedish games" en nie "Swedish dances" genoem nie. Vir hom was die natuurlike woord dus "volkspele". Hierdie benaming sou toevallig 'n oplossing bied vir die probleem met die Afrikaanse Kerke wat sterk gekant was teen dans in die gewone sin van die woord en vir wie die benaming "volksdansen" waarskynlik ook nie maklik aanvaarbaar sou wees nie. Dit is dus duidelik dat Dr. Pellissier nooit die woord "volkspele" uitgedink het spesifiek met die doel om by die Kerk verby te kom nie!

Opsommend kan dus gesê word dat Sweedse volksdansen vir Dr. Pellissier die inspirasie was om volkspele (Dr. Pellissier se eie woord) tot stand te bring.

Daar kan dus geen sprake wees dat mev. De Ridder haar aan "die verdraaiing van die werklikheid" skuldig gemaak het nie. So 'n valse beskuldiging en sulke krutaal is totaal onaanvaarbaar, veral omdat dit die beeld, status en persoon van mev. De Ridder onregverdiglik aantast. Sy was 'n besielde volkspeleleidster en is tans nog in lewe, 94 jaar oud en nog by haar volle verstand. Sy verdien dit beslis nie.

Die verste wat Van Vollenhoven kon gegaan het, was om sy vertolking van die ontstaan van volkspele teenoor dié van mev. De Ridder te gestel het, soos wat hy trouens gedoen het maar sonder om haar valslik van onwaarhede te beskuldig.

8. Foutiewe aanhaling van titel "Die Afrikaanse Volksang- en Volkdansbeweging 50 jaar (1941-1991)

In Searle se aanhaling verskyn die woord "volkspelebeweging" in plaas van "volksdansenbeweging".

Logiesgesproke is 'n fout in die aanhaling iets wat per abuis moes gebeur het. Dit sal mos dwaas wees om doelbewus so 'n opsigtelike fout te maak.

Hierteenoor verwys Van Vollenhoven sonder meer na die bogemelde fout as "Die foutiewe aanhaling hiervan laat die indruk dat die skrywer nie objektief is nie".

Hierdie gevolgtrekking is juis subjektief. Dit kan baie waarskynlik 'n blote skryf- of tikfout wees.

9. Van Vollenhoven se samevatting

Hierin word die artikel in sy geheel afgebreek tot die vlak dat dit van nul en gener waarde is. Hy sê nie alleen dat dit "duidelik" is dat Searle en De Ridder sekere inligting (d.w.s. dié wat hy bevraagteken het) foutief weergegee het nie maar hy skiet die artikel verder in sy geheel af deur te beweer dat "meer foute as dit wat bespreek is, uitgewys (kan) word". Hierdie inhoudlose aanval trek 'n streep dwarsdeur die artikel in sy geheel want die leser word hierdeur geen ander keuse gelaat as om die totale artikel as onwaar en onbetroubaar te beskou nie.

10. Samevatting

Uit bostaande blyk dit dat die oorgrote meerderheid foute waarna Van Vollenhoven verwys het, geensins foute was nie. Dit is moontlik dat sy interpretasies mag verskil maar mev. De Ridder hou haar die reg voor om haar eie persoonlike lewenservarings, die leidende rol wat sy in ons volkspelegeskiedenis gespeel het met haar gepaardgaande interpretasies so lewensgetrou moontlik te skets.

-o-

Alphabetical Register on "Pretoriana" and "Newsletter" on sale

Mr T.E. Andrews, a member of the committee of our Society and editor of the monthly "Newsletter", has composed an Index and Alphabetical Register on issues nos. 74 to 100 of "Pretoriana" and on the issues numbers 31-65, 66-92 and 93-115 respectively of the "Newsletter". He has done a time-consuming and very deserving work. 50 copies of his Index have been photostated and bound in a paper cover. It is an extensive book of 168 pages, size A4. It is on sale at only R15,00 plus R3,00 postage. The book was financed by a special grant of one of the sponsors of our Society. It is to be ordered from the Secretary of our Society, PO Box 4063, Pretoria 0001.

The Editor

MEVROU CECILE DE RIDDER VEREERD

Op 5 September 1996 het die voorsitter van die Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings (FAK) mnr. Chris Swanepoel 'n prestige-toekenning vir Afrikaanse Kultuurdien aan mevrou Cecile de Ridder oorhandig. Sy word naamlik die "Moeder van die Afrikaanse volkspele" genoem. Die byeenkoms is belê in die Menlo Lane Gastehuis in die 13de Straat no. 28, Pretoria. Dit is bygewoon deur kinders en vriende van mevrou de Ridder. Die bestuur van die Genootskap Oud-Pretoria was verteenwoordig deur die oudvoorsitter Dr. N.A. Coetzee en Dr. C. de Jong en hul eggenotes. Dr. Jannie Pieterse, ondervoorsitter FAK, het geopen met gebed, mnr. Hennie de Wet, hoofuitvoerende beampte FAK, het die aanwesiges verwelkom. Mnr. Swanepoel het die toekenning oorhandig na die commendatio en mevrou de Ridder, 95 jaar, het geantwoord en bedank in 'n toespraak vol herinneringe aan haar deelname in die volkspele. Haar toespraak en haar heldere stem en boeiende voordrag sonder aantekeninge was bewonderingswaardig.

Mnr. R. Searle het 'n "Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder, pionier en leidster van ons eie Afrikaanse volkspele", gepubliseer in "Pretoriana" no. 103, Julie 1993, p.37-76.

Hierna volg die commendatio vir mevrou de Ridder.

CECILE HENDRIKA JOHANNA DE RIDDER (GEBORE PUNT)

Cecile de Ridder is op 15 November 1901 te Arnhem, Nederland gebore. As 15-jarige dogter het sy reeds 30 kinders afgerig wat die eerste was om die Meipaai, die vleg en ontvleg van linte aan te durf.

Sy en haar suster het onder leiding van haar moeder, baie bekendheid in Pretoria verwerf vir hulle dansuitvoerings in die ou Opera Huis. Op hierdie wyse het hulle fondse ingesamel vir verskeie liefdadigheidsinstellings soos die Helpmekearfonds, Kindersorg en St Dunstans.

In 1941 is sy deur die Sosiale Klub van die Gereformeerde Kerk Pretoria-Oos afgevaardig om die eerste Volkspelekursus in Heidelberg by te woon. Hier is haar liefde vir Volkspele gebore wat haar vir die res van haar tewe begeester het en haar die benaming laat verwerf het van 'Moeder van die Volkspele'.

Sy is baie gou as Leidster van die landswye Volkspelebeweging gekies en het op eie koste altesaam 37 kursusse oor die hele Suid-Afrika en in Rhodesië begin aanbied.

Cecile de Ridder se ywer, dissipline, goeie afwerking, vars benadering, grootskaalse visie, aanvoeling vir detail en hofflike sjarme het outomaties meegebring dat sy in 1949 reeds die volkspele massa-aanbieding behartig het toe die Voortrekkermonument ingewy is. Van al die vertonings wat onder haar leiding gegee was, was dié vertoning die grootste en

indrukwekkendste. Eenduisend negehonderd en sewentig Volkspelers vanoor die hele land. Suidwes-Afrika en Rhodesië het hieraan deelgeneem en tydens die vertoning is 'n reuse ossewatablo gevorm met bewegende wiele. Die bekende Amerikaanse joernalis van "Life", Margaret B. White, het na die vertoning in verbasing te kenne gegee dat sy nêrens in die wêreld iets gesien het wat daarmee vergelyk kon word nie.

Benewens baie artikels het sy ook twee boeke oor Volkspiele die lig laat sien - "Nuwe Spele" en "Ons eie Spele". Laasgenoemde, waaraan sy drie jaar gewerk het, kan as 'n standaard werk oor Volkspiele beskou word. In 1958 het sy amptelik uit die Volkspelerbeweging getree, maar sedertdien is sy nogtans deur baie skole genader om leiding te gee en laers op die been te bring.

Maar Cecile de Ridder het nie eer en beloning gesoek nie.

Deur haar toedoen is die Peter Cruse Auditorium op Worcester beslag gegee, is musiekinstrumente as beurse aan daardie blinde skoliere toegeken, en het 26 handklokke hulle weg eweneens na die musiekskool aldaar gevind.

In 1945 het die Reddingsdaadbond aan haar 'n goue horlosie geskenk, in 1949 het sy 'n goue medalje van die Uniale Raad vir Volksang en Volkspiele ontvang. Die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns het haar in 1950 met hulle Erepennig bekroon. Uit Vlaandere is sy in 1953 met 'n Oorkonde vereer. Die Stadsraad van Pretoria het haar in 1955 met 'n goue gedenkmedalje gehuldig. Die Verwoerdburgse Kultuurraad het hulle Oorkonde in 1978 aan haar toegeken: soortgelyk die Erica Volkspeler in 1987, en die Pretoriase Kultuurraad in 1988.

Die Orde van Commandeurs van die Stigting Jan van Riebeeck is in 1988 aan haar toegeken, en in 1991, op 90 jaar, 'n Oorkonde van die Afrikaanse Vroue-Kernkrag.

Dit is vir die **FEDERASIE VAN AFRIKAANSE KULTUURVERENIGINGE**

(FAK)

'n voorreg en dankbare vreugde om aan

CECILE DE RIDDER

vanjaar sy Prestige Toekenning vir Afrikaanse Kultuurdiens

te laat toekom.

VOORSITTER

FAK

EKSOTIESE BEELDE: PAASEILAND IN PRETORIA

deur C.de Jong

Sedert twee jaar is Pretoria 'n merkwaardige beeld ryk aan die Wilhelminalaan by Magnoliadel. Dit is 'n mensekop van ongeveer 2 meter hoog met 'n baie smal vooraansig. Die beeldhouer is mnr. Anton Smit van Pretoria. Hy het in Augustus 1996 nog 'n paar beelde met dieselfde vorm uitgestal by die BMW Customer Centre op die suidweshoek van Lynnwoodweg en Brooklynweg. Ek het mnr Smit gevra na sy inspirasiebron vir sy beelde. Mnr Smit se werke herinner my aan die uiters merkwaardige beelde op die Paaseiland. Hy het my gesê dat my aanname juis is en dat die beelde op Paaseiland hom geïnspireer het. Daarom het hy sy beeld aan Wilhelminalaan "Passover" genoem. Dit is die Engelse benaming van die Joodse Paasfees. Toevallig is daar digby in die Maggiestraat 'n tehuis vir Joodse bejaardes.

Paaseiland is 'n klein vulkaniese eiland, slegs 118 vierkante kilometer, 3700 km van die kus van Chili. Daar is enkele uitgedoofde vulkane, baie min bome, growwe gras waarop talle skape en perde en enkele beeste graas en ruim 1000 bewoners. Die eiland is op Eerste Paasdag 1722 ontdek deur die Nederlandse vlootvoog Jacob Roggeveen. Hy het die vreemde beelde opgemerk, wat nou nog die eiland wêreldbekend maak.

Die tweede Europese besoeker was die Brit James Cook op sy tweede ontdekkingsreis in 1771-76. Die eiland heet in Engels Easter Island, in Frans Ile de Pâques, in Polinesies Rano Rataka. Dit is waarskynlik enkele eeue na Christus bevolk vanuit die Marquesas, die Markiesin-eilande. In 1862 het mense uit Peru 1000 van die 3000 bewoners ontvoer om in Chili ghwano te ontgin. Die regering het enkele jare later 'n paar honderd teruggestuur, maar hulle het kinderpokke saamgebring en die ongelukkige eilanders verder uitgedun tot na bewering 111. Daarna het die aantal weer stadig toegeneem. In 1888 het Chili die eiland geannekseer en jaarliks 'n marineskip met voorrade gestuur en die wolopbrengs (naas soevenirs die enigste uitvoerprodukt) afgehaal. Tans is daar 'n vliegveld vir besoekers.

Die vroeëre kuns van die bewoners het klein beelde en voorwerpe in

Polinesiese styl en tombes van klip wat aan Peru herinner, opgelewer. Ook besit hulle 'n ou skrif op plankies, die enigste skrif in Polinesië. Die opvallendste is die reusagtige beelde van menselike gestaltes sonder bene, waarvan meestal slegs die koppe bo die grond oprys. Daar is ruim 600 van hulle oor die eiland verspreid in alle stadia van bewerking. Sommige het 'n silinder van klip op die kop gedra. Hulle is met byle van basalt uitgehak uit sagtere tufsteen (elders andesiet genoem) in een van die kraters, weggesleep en elders opgerig met behulp van klipstapels en baie mankrag met die gesigte landinwaarts gedraai. Die beelde weeg etlike tonne en is tussen een en 20 meter hoog. Hulle is tussen 1000 en 1600 n.C. opgerig, dus nie lank gelede nie. Sommige is omvergegooi, andere onvoltooi. Sommige historici in ons tyd skryf dit toe aan stryd onder die eilandbewoners.

'n Raaisel bly die doel van die oprigting van so baie beelde deur so 'n klein en arm bevolking, uniek in die wêreld. 'n Aanneemlike verklaring is dat die beelde opgerig is om voorouers te vereer. Die huidige bewoners weet niks van die beelde af nie en ken slegs die sage van 'n pionier Hotu Matu wat in 'n kano met volgelingen uit die weste gekom en op die eiland geland het.

Die vorm van die beelde is baie eenvoudig, selfs primitief. Maar hulle maak diep indruk op Westersinge danksy hul gesigte wat ernstig en trots voor hulle uitstaar en volgens sommiges die spore dra van die ontberings wat die bewoners dikwels gely het. Dieselfde gelaatsuitdrukking sien ons op die werke van mnr Smit in Pretoria.

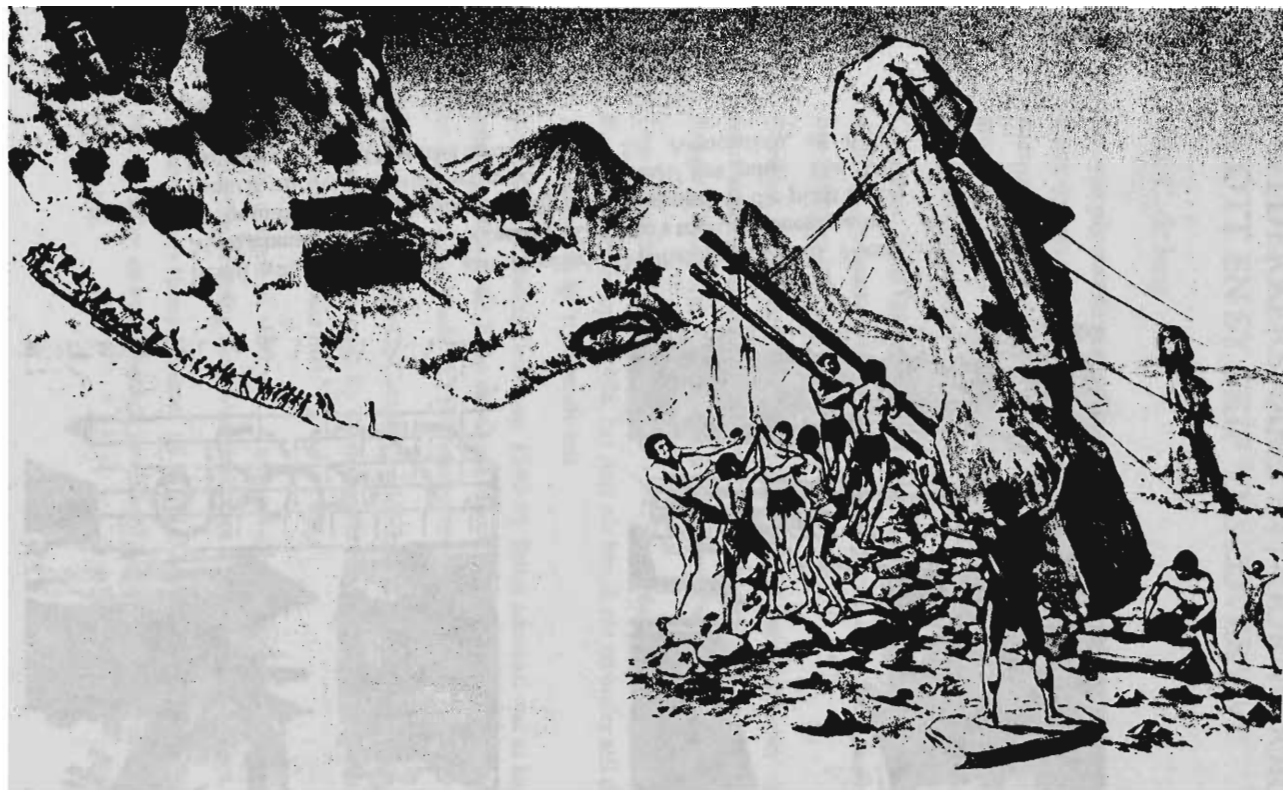
Bronne

Howard Lafay, "Easter Island and its mysterious monuments", in "National Geographic", vol.121 no. 3, February 1962, p.90-117.

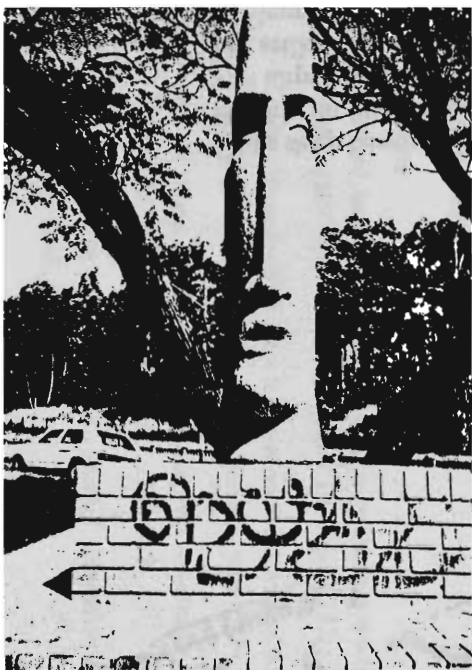
Artikel "Paaseiland" in "Kennis, Die eerste Afrikaanse ensiklopedie in kleur", deel 10, Human & Rousseau, Kaapstad-Pretoria, jaar?, p ?

Artikel "Easter Island" in "The Encyclopedia Americana, International edition", Grolier Inc., Duxbury, Conn., jaar? p.561-563.

Jean Guiart, "The arts of the South Pacific", translation by A. Christie, Thames & Hudson, 1963, p.370-372.

Links sleep bewoners van Paaseiland blokke klip, al dan nie as beelde bewerk, uit klipgroewes in 'n vulkaan aan. Regs trek hulle met behulp van klipstapels en talle takels die beelde regop.
Uit artikel "Paaseiland" in "Kennis, die eerste Afrikaanse Ensiklopedie in kleur", by Human & Rousseau, Kaapstad-Pretoria, jaar? deel 10.

Beeld van Anton Smit aan Koningin Wilhelminalaan in Nieu Muckdeneuk, sy-aansig en vooraansig. Die foto's toon die beeld nadat dit besmeer en skoongemaak is. By die skoonmaak is die plaat met opskrif op die voetstuk verwyder. Die opskrif het gelui: Die SA Kunsvereniging (Noord-Transvaal)/The SA Association of Arts (Northern Transvaal).

Foto C. de Jong 1995

ONTDEKKERSNAME IN DOORNPOORT - SCOTT EN SY SKIP "DISCOVERY VI"

deur C. de Jong

Een van die nuutste noordelike voorstede van Pretoria heet Doornpoort. Die strate daar is vernoem na blom- en boomsoorte en onlangs in groot verskil daarmee na bekende ontdekkers. Die Ontdekkerstraat dui die ontdekkers as groep aan. Hier volg 'n kort toeligting op ander name in Doornpoort in alfabetiese volgorde:

Columbus - dit is Cristoforo Colombo, ca. 1446-1506, van Genua, admiraal in diens van die Spaanse kroon en ontdekker van eilande en kuste in die Caribiese See wat hy sy lewende lank as Oos-Asië beskou het.

Darwin - dit is Charles Darwin, 1809-82, Brits natuurgeleerde; hy dank sy naam as ontdekker aan sy verslag van sy vyfjarige wêreldreis op die navorsingskip 'Beagle', 1837-42, en is ook bekend as ontwerper van die evolusieteorie.

Dias - dit is Bartolomeu Dias, 14.-1500, Portugese seeman, ontdekker van die Kaap die Goeie Hoop in 1488, het Asië nie bereik nie en onder seil daarheen in 1500 omgekom op 'n volgende reis.

Drake - dit is Francis Drake, ca. 1540-96, Britse admiraal wat as kaper om die wêreld geseil het, die Kaap die Goeie Hoop "the fairest Cape on Earth" genoem en die Spaanse Armada in 1588 verdryf het.

Hannibal - 247-182 v.C., Cartaagse veldheer, het oor die Alpe Italië binnegeval en Rome ernstig bedreig; hy behoort egter nie tot die groot ontdekkers nie en is vermoedelik verwar met:

Hanno, oorlede ca. 480 v.C., Cartaagse admiraal en ontdekker wat volgens twyfelagtige bewering langs Wes-Afrika tot Sierra Leone gevaar het.

Hudson - dit is Henry Hudson, 15.-1611, Engelse skipper en ontdekker in die Noordpoolsee en by die ooskus van Noord-Amerika, waar hy die Hudsonrivier ontdek het.

Livingstone - dit is David Livingstone, 1813-75, Skotse sendeling en ontdekkingsreisiger in Suider- en Middel-Afrika.

Magellan - dit is Fernao de Magalhães, ca. 1480-1521, Portugese admiraal en ontdekker in diens van Portugal en Spanje, ontdekker van Straat Magelhães en eerste Europeër wat die Groot Oseaan oorgeseil het.

Peary - dit is Robert Edwin Peary, 1856-1910, ontdekker uit die Verenigde State wat ses reise na Groenland onderneem en op die laaste reis die Noordpool op 7 April 1909 bereik het.

Polo - dit is Marco Polo, 1254-1324, reisiger uit Venesië, het oor land na China gereis en oorsee teruggekeer na Venesië, skrywer van 'n uitvoerige reisverslag.

Ten slotte Scott - dit is Robert Falcon Scott, 1868-1912, Engelse marine-offisier en Suidpoolontdekker op die skip 'Discovery VI', het met vier metgeselle nadat hulle die Suidpool op 18 Januarie 1912 bereik, in die Suidpoolland omgekóm. 'n Eenvoudige gedenkteken vir hom staan aan die Heerengracht in Kaapstad. Onlangs het in Engeland 'n goeie boek oor Scott en sy skip verskyn.

-o-

EMBLEEM van die Pretoriase Historiese Vereniging: Genootskap Oud-Pretoria.